

การพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

Development of Community Enterprise Management in Nakhon Sawan
Province

นันน์ฐิยา จันทวงศ์¹, สมคิด พุ่มทุเรียน² และพระราชรัตนเวที³

Nantiya Chantawong, Somkid Phumturian and Phraratrattanawatee

Received: March 22, 2020

Revised: April 12, 2020

Accepted: April 12, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เปรียบเทียบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 2. นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีจากการวิจัยเชิงปริมาณโดยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 346 ราย จากประชากรที่เป็นสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 2,547 คน หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.973 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที และการทดสอบค่าเอฟด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูปหรือคน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

¹ ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย สาขาแม่สาย; Small and Medium Enterprise Development Bank of Thailand, Chiang Rai Branch

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Sawan Campus

ผลการวิจัย พบว่า

1. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ ระดับการศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และรายได้ต่อปีแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ในขณะที่มีเพียงผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุแตกต่างกันที่มีความเห็นแตกต่างกันจึงยอมรับสมมติฐาน

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ควรนำหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนามาบูรณาการร่วมด้วย ดังนี้ 2.1 ควรนำหลักสัปปุริสธรรม 7 บูรณาการร่วมกับด้านการวางแผนการผลิตเพื่อให้แผนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2.2 ควรนำหลักทศพิธยปาปณิกรรมบูรณาการร่วมกับด้านการจัดโครงสร้างกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 2.3 ควรนำหลักอิทธิบาท 4 บูรณาการร่วมกับด้านการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงานเพื่อให้ได้สมาชิกที่มีคุณภาพดี 2.4 ควรนำหลักสังคหวัตถุ 4 บูรณาการร่วมกับด้านการอำนวยความสะดวกให้เกิดการดำเนินการที่ราบรื่น และ 2.5 ควรนำหลักพลละ 5 บูรณาการร่วมกับด้านการควบคุมการเงินและบัญชีเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, วิสาหกิจชุมชน, หลักพุทธธรรม

Abstract

This research aimed at 1. to compare management of community enterprise groups in Nakhon Sawan province classified by personal factors, and 2. to propose guidelines for development of community enterprise management in Nakhon Sawan province. This research was a mix-method research, using questionnaires with a sample of 346 people from 2,547 people who are members of agricultural community enterprises in Nakhon Sawan province. The reliability of Cronbach's alpha coefficient was 0.973. Data were analyzed by using software packages for social science research. The hypotheses were tested by t-test and f-test with One Way ANOVA. When the differences were found, the difference of mean was tested as paired by Least Significant Difference (LSD). Whereas, the qualitative research, using in-depth interviews with 7 key informants by using structured interviews and using descriptive content analysis techniques.

It was found from the research that:

1. The comparison of opinions of respondents towards management of community enterprise groups in Nakhon Sawan province classified by personal factors, it was found that respondents with the difference of gender, education level, agricultural community enterprise groups and annual income had no difference in the opinions of development of community enterprise management in Nakhon Sawan province, therefore rejecting the assumptions of research, while only respondents of different ages had different opinions therefore accepted the assumptions.

2. Development of community enterprise management in Nakhon Sawan province found that Buddhist principles in Buddhism should be integrated as follows: 2.1) the principle of Sappurisdhamma 7 should be integrated with production planning in order to make the plan more effective, 2.2) the principle of Dhutiyapapanikadhamma should be integrated with the structure group management to be more effective, 2.3) it should be integrated with the principle of Iddhipada 4 in the selection of members to work in order to obtain good quality members, 2.4) the Sangahavatthu 4 principle should be integrated with the administration to ensure smooth operations, and 2.5) the Bala 5 principle should be integrated with financial and accounting controls for greater efficiency.

Keywords: Management, Community Enterprise, the Buddhist principles

บทนำ

วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มประชาชน เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน โดยมีคนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันเป็นเจ้าของและร่วมกันรับผิดชอบที่เกิดจากการดำเนินงานเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชาวบ้านใช้ในการผลิตของกินหรือของใช้ “วิธีการผลิตที่ไม่ได้ซับซ้อน ใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายในชุมชน และมุ่งตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก หากมีช่องทางและความเป็นไปได้ในทางธุรกิจจึงค่อยขยายไปสู่ตลาดภายนอกชุมชน ทั้งนี้วิสาหกิจชุมชนมีลักษณะใกล้เคียงกับ “ธุรกิจชุมชน” ในประเด็นการซื้อขายสินค้าหรือบริการ และมีความ

เชื่อมโยงกับ “เศรษฐกิจชุมชน” ในประเด็นอุปสงค์และอุปทานระหว่างผู้บริโภคและผู้ผลิตทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทว่ายังอยู่บนฐานคิดของ “เศรษฐกิจพอเพียง” เลี้ยงตนเองในครอบครัว เมื่อเหลือจึงแบ่งปันให้คนอื่น เมื่อมีความก้าวหน้ามากขึ้นจึงค่อยเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย พร้อมกับประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อขยายธุรกิจไปสู่ตลาดภายนอกชุมชนซึ่งจะเป็นรากฐานที่ก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงยั่งยืนได้ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกษตรกรที่มีการรวมกลุ่มกันเองในชุมชนส่งเสริมให้เกิดการขึ้นทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ในขณะที่ปัจจุบันการประกอบการของวิสาหกิจชุมชนบางแห่งต้องหยุดกิจการลงเนื่องจากอุปสรรค และปัญหาที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ด้านซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยของ รัชณี รูปหล่อ และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัย “แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจชุมชน” พบว่า ไม่สามารถขยายตลาดได้ ไม่สามารถดำเนินงานในรูปแบบของกลุ่มวิสาหกิจได้ ทำให้วิสาหกิจชุมชนอ่อนแอและมีแนวโน้มการยกเลิกกลุ่ม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของธงพล พรหมสาขา ณ สกลนครและอุทิศ สังขรัตน์ (2560) ได้ศึกษาวิจัย “ศึกษาการพัฒนาองค์กรของผู้ประกอบการวิสาหกิจ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อมในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” พบว่า ปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนโดย พบว่า ปัญหาด้านบัญชีและการเงิน ปัญหาด้านการผลิต ปัญหาด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญหาด้านการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ และปัญหาด้านทุนการผลิต โดยแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ การสนับสนุนด้านการตลาด และการกำหนดระเบียบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน จากผลการวิจัยทำให้ทราบว่า วิสาหกิจชุมชนยังไม่มีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรหรือประสบปัญหาจนถึงขั้นต้องจดทะเบียนเพิกถอนหรือเลิกไป ส่งผลให้ความหวังที่จะให้วิสาหกิจชุมชนนำพาเศรษฐกิจประเทศไทยให้มีความเข้มแข็ง ยังคงมีน้อยไม่ขยายตัวอย่างก้าวกระโดด

ขณะเดียวกันจังหวัดนครสวรรค์ มีกลุ่มวิสาหกิจที่ได้รับการจดทะเบียน ในปี พุทธศักราช 2560 จำนวน 1,082 กลุ่ม มีวิสาหกิจที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการเกษตร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการทำประมง จากการประเมินศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. 2560 รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปีงบประมาณ 2556 บ่งชี้ว่า การดำเนินงานบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์

ประสบผลสำเร็จแตกต่างกัน บางหมู่บ้านบางชุมชนมีปัญหาอุปสรรคมากมาย และส่วนใหญ่ประสบปัญหา เช่น 1) ปัญหาด้านการผลิต คือ ขาดแคลนวัตถุดิบ ขาดทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) ปัญหาด้านการตลาด คือ ขาดตลาดรองรับที่แน่นอน 3) ปัญหาด้านบุคลากร คือ การทำงานไม่มีการแบ่งงานตามหน้าที่ ขาดความเป็นระเบียบ และ 4) ปัญหาด้านองค์ความรู้ คือ ขาดการพัฒนาทักษะในการทำงาน ซึ่งปัญหาดังกล่าวข้างต้นล้วนแต่เป็นการขาดทักษะและความเข้าใจในหลักการบริหารจัดการ (ชัชชนก เตชะวณิช, 2561) ให้เกิดความยั่งยืนได้สำหรับการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดนครสวรรค์ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะถ้าปัญหาเหล่านี้ไม่ได้รับการแก้ไข จะทำให้เกิดปัญหาการจลาจลจากการล้มเลิกกิจการของกลุ่มวิสาหกิจ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปัญหาต่างๆ เป็นระบบลูกโซ่ มีผลกระทบต่อทั้งทางตรง และทางอ้อม เช่น 1) ปัญหาการเป็นหนี้จากการกู้ยืมเงิน เพราะเมื่อกลุ่มวิสาหกิจต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะนำสินค้าออกจำหน่ายได้สมาชิกในกลุ่มไม่มีรายได้ ย่อมต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน 2) ปัญหาครอบครัว ซึ่งเกิดจากขาดสภาพคล่องทางการเงินอาจส่งผลให้เกิดการฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหา 3) ปัญหาทางสังคม อาจส่งผลให้หาทางออกด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น เกิดปัญหาอาชญากรรม ลักขโมย และอื่น ๆ ที่จะติดตามมา 4) ปัญหาความสามัคคีในชุมชน เช่น ทำให้คนในชุมชนเห็นแก่ตัว ไม่เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันเนื่องจากความอดอยาก เป็นต้น

ด้วยความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนการเกษตรในจังหวัดนครสวรรค์” เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเกษตรในจังหวัดนครสวรรค์ ตลอดจนถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเกษตรในจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อนำเสนอ แนวทางในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนการเกษตรในจังหวัดนครสวรรค์สืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเกษตรในจังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

สมมติฐานการวิจัย

สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา การดำเนินการในกลุ่มและรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) จากการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 346 ราย จากประชากรที่เป็นสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 346 ราย จากประชากรที่เป็นสมาชิกในวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 2,547 คน หาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.973 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างจึงทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูปหรือคน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. การเปรียบเทียบการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล โดยการวิเคราะห์เพื่อค้นหาระดับความคิดเห็นที่แตกต่างระหว่างตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และรายได้ต่อปี กับตามแปรตาม คือ การพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ ด้านการวางแผนการผลิต ด้านการจัดโครงสร้างกลุ่ม ด้านการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงาน ด้านการอำนวยความสะดวกและด้านการควบคุมการเงินและบัญชี ผลการวิจัย พบว่า ด้านเพศ ระดับการศึกษา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และรายได้ต่อปีในภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ขณะเดียวกันด้านอายุในภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า

2.1 ด้านการวางแผนการผลิต การวางแผนการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเลี้ยงสัตว์น้ำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการวางแผนด้านการตลาด เพื่อจำหน่ายผลผลิตที่มีทิศทางการผลิตที่แน่นอนสามารถจำหน่ายได้โดยการนำผลการตรวจสอบ และประเมินผลแผนไปพัฒนาและปรับปรุงการผลิตเป็นแผนการผลิตระยะยาวเป็นแผน 3 ปี ขึ้นไปซึ่งแผนจะต้องมีความรัดกุมเหมาะสมกับกลุ่มวิสาหกิจของตนเองในรูปแบบแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยในการวางแผนการผลิตควรนำหลักสี่ปฐิธรรมมาบูรณาการร่วมด้วย คือ ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบ 7 ประการเป็นฐานข้อมูลในการวางแผน คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักกาล รู้จักประมาณ รู้จักบุคคล รู้จักชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด และตัดสินใจให้มากยิ่งขึ้น

2.2 ด้านการจัดโครงสร้างกลุ่ม การจัดโครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีโครงสร้างการบริหารของกลุ่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจน และการแบ่งฝ่ายงานตามภารกิจของกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อให้การบริหารงานมีเอกภาพ มีผู้มีอำนาจสูงสุดในกลุ่มชัดเจน เพื่อกำหนดตำแหน่งและมอบหมายงานให้แก่สมาชิกตามหลักความรู้ความสามารถ และจัดทำแผนผังองค์กรและติดประกาศไว้อย่างเปิดเผยชัดเจนซึ่งในการจัดโครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเกษตรนั้นควรนำหลักทุติยปาปณิกสูตรมาบูรณาการร่วมด้วย กล่าวคือ มีการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความต้องการของผู้บริโภคเพื่อปรับโครงสร้างให้มีความเหมาะสม (จักขุมา) มีกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้เหมาะสมต่อองค์กร และกำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละแผนกอย่างชัดเจน (วิจิโร) หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความรอบรู้ความสอดคล้อง และความสัมพันธ์ของแผนกต่าง ๆ (นิสยสัมปันโน)

2.3 ด้านการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงาน การคัดสรรสมาชิกเข้าทำงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการนำหลักอภิทธิบาทธรรมมาบูรณาการร่วมด้วย กล่าวคือ มีการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงานให้เหมาะสมกับงาน มีใจรักในงาน มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานตามภารกิจ และ หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (ฉันทะ, วิริยะ) โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมกับงาน โดยอาจมีการสรรหาจากคนจากภายนอกกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถตรงกับงาน หรือการยึดถือมติการประชุมของกลุ่มเป็นหลักในการคัดสรร (วิมังสา) โดยควรมีการส่งเสริมให้มีการร่วมคิด ร่วมประชุมกัน เพื่อคัดสรรสมาชิกในแต่ละตำแหน่ง และวางแผนกำลังคน เพื่อกำหนดหน้าที่การปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชาที่กำหนดไว้ (จิตตะ)

2.4 ด้านการอำนวยการ การอำนวยการเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ดี หรือการประสานงานในการทำงานภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ ควรมีการนำหลักสังคหวัตถุธรรมมาบูรณาการร่วมด้วย กล่าวคือ ในการอำนวยการควรมี

ความโอ้อ้อมอารีโดยการให้กำลังใจ ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารจัดการ (ทาน) มีคำพูดที่ดีในการประชุมประธาน คณะกรรมการ สมาชิกเป็นประจำ หรือมีคำพูดที่ดีในการสร้างความเข้าใจ สิ่งการ และจงใจกำกับให้แก่สมาชิก โดยในการอำนวยความสะดวกนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการติดต่อประสานงานผ่านระบบโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Line (เปียวจา) มีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เพื่อนำไปสู่ความรัก และสามัคคีกันเป็นอย่างดีที่จะเกิดขึ้นภายในกลุ่ม (อัตถจริยา) และวางตนเหมาะสมโดยถือหลักอุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลางไม่เอียงไปด้วยอคติ สามารถติดต่อประสานงานกันเพื่อตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างทันทั่วทั้งที่ (สมานัตตา)

2.5 การควบคุมการดำเนินการด้านการเงินและบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ ควรมีการนำเอาหลักผล ๕ เป็นเครื่องกำกับควบคุมกันในการควบคุมการเงินและบัญชี ได้แก่ มีกระบวนการที่ดี ดำเนินการด้วยความโปร่งใส (ศรัทธาผล) มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ (วิริยะผล) มีการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบทางบัญชีการเงิน (สมาธิผล) มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการจัดทำบัญชีการเงิน, ผู้ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีของกลุ่มมีความรู้ความชำนาญด้านการเงินและบัญชี (ปัญญาผล) มีการควบคุมการใช้จ่ายให้มีความรัดกุมเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ มีหลักฐานทางบัญชีที่ถูกต้องครบถ้วน (สติผล)

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้

1. ด้านการวางแผนการผลิต การวางแผนการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเลี้ยงสัตว์น้ำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีการวางแผนด้านการตลาด เพื่อจำหน่ายผลผลิตที่มีทิศทางการผลิตที่แน่นอนสามารถจำหน่ายได้โดยการนำผลการตรวจสอบ และประเมินผลแผนไปพัฒนาและปรับปรุงการผลิตเป็นแผนการผลิตระยะยาวเป็นแผน 3 ปี ขึ้นไปซึ่งแผนจะต้องมีความรัดกุมเหมาะสมกับกลุ่มวิสาหกิจของตนเองในรูปแบบแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยในการวางแผนการผลิตควรนำหลักสี่ปฐิสธรรมมาบูรณาการร่วมด้วย คือ ควรพิจารณาถึงองค์ประกอบ 7 ประการเป็นฐานข้อมูลในการวางแผน คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักกาล รู้จักประมาณ รู้จักบุคคล รู้จักชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด และตัดสินใจให้มากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสัญญา เคนาภูมิ (2558) ได้ศึกษาวิจัย “แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม” พบว่า แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่

จังหวัดมหาสารคามประกอบด้วย 1) แนวทางกลยุทธ์เชิงรุก โดยการพัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์สู่ระดับประเทศและระดับสากล ขยายช่องทางการจัดจำหน่าย ขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า 2) แนวทางกลยุทธ์เชิงพัฒนา โดยการเสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สนับสนุนงบประมาณและบุคลากร ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริม สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ 3) แนวทางกลยุทธ์เชิงตั้งรับโดยการพัฒนาศักยภาพ แรงงานวิสาหกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนยกระดับมาตรฐานการผลิตให้สูงขึ้น และ 4) แนวทางกลยุทธ์เชิงพลิกแพลง โดยการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็ง วิจัย นวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเอง

2) ด้านการจัดโครงสร้างกลุ่ม การจัดโครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัด นครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนควรมีโครงสร้างการบริหารของกลุ่มที่ชัดเจน และการแบ่งฝ่ายงานตามภารกิจของกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อให้การบริหารงาน มีเอกภาพ มีผู้มีอำนาจสูงสุดในกลุ่มชัดเจน เพื่อกำหนดตำแหน่งและมอบหมายงานให้แก่สมาชิกตาม หลักความรู้ความสามารถ และจัดทำแผนผังองค์กรและติดประกาศไว้อย่างเปิดเผยชัดเจนซึ่งในการ จัดโครงสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเกษตรนั้นควรนำหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรมาบูรณาาร่วมด้วย กล่าวคือ มีการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความต้องการของผู้บริโภคเพื่อปรับโครงสร้างให้มีความเหมาะสม (จักขุมา) มีกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้เหมาะสมต่อองค์กร และกำหนดอำนาจ หน้าที่ของแต่ละแผนกอย่างชัดเจน (วิฑูโร) หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความรอบรู้ความสอดคล้อง และความสัมพันธ์ของแผนกต่าง ๆ (นิสสัยสัมปันโน) และสอดคล้องกับงานวิจัยของธงพล พรหม สาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์ (2560) ได้ศึกษาวิจัย “แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของ วิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา” พบว่า แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจ ชุมชน หน่วยงานภาครัฐเป็นหน่วยงานสำคัญของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านการให้ความรู้ การพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ การสนับสนุนด้านการตลาด และการกำหนดระเบียบต่าง ๆ เพื่อ สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน

3) ด้านการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงาน การคัดสรรสมาชิกเข้าทำงานในกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ควรมีการนำหลักอิทธิบาทธรรมมาบูรณาการร่วมด้วย กล่าวคือ มีการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงานให้ เหมาะสมกับงาน มีใจรักในงาน มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานตาม

ภารกิจ และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (ฉันทะ, วิริยะ) โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมกับงาน โดยอาจมีการสรรหาจากคนจากภายนอกกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถตรงกับงาน หรือการยึดถือมติการประชุมของกลุ่มเป็นหลักในการตัดสินใจ (วิมังสา) โดยควรมีการส่งเสริมให้มีการร่วมคิด ร่วมประชุมกัน เพื่อตัดสินใจในตำแหน่ง และวางแผนกำลังคน เพื่อกำหนดหน้าที่การปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชาที่กำหนดไว้ (จิตตะ) สอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชสิทธิเวทีและคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัย “การส่งเสริมกระบวนการแห่งสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพิจิตร” พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกื้อหนุนส่งเสริมสัมมาอาชีพและเอื้อต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพิจิตร ได้แก่ 1) หลักธรรมที่เกื้อหนุนสัมมาอาชีพ ประกอบด้วย 1.1) อริยมรรคมีองค์ 8 1.2) ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 2) หลักธรรมที่ส่งเสริมสัมมาอาชีพ ประกอบด้วย 2.1) สังคหัตถุ 4 2.2) ขรวาสาธรรม 4 2.3) โภควิภาค 4 3) หลักธรรมที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพิจิตรใช้เป็นพื้นฐานในการส่งเสริมสัมมาอาชีพได้แก่ อริยสัจ 4

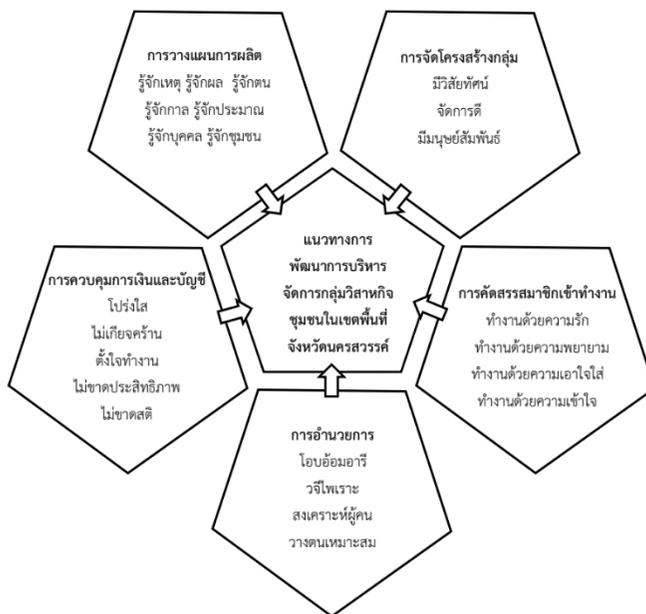
4) ด้านการอำนวยความสะดวก การอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ดี หรือการประสานงานในการทำงานภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ ควรมีการนำหลักสังคหัตถุธรรมมาบูรณาการร่วมด้วย กล่าวคือ ในการอำนวยความสะดวกควรมีความโอบอ้อมอารีโดยการให้กำลังใจ ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการ (ทาน) มีคำพูดที่ดีในการประชุมประสาน คณะกรรมการ สมาชิกเป็นประจำ หรือมีคำพูดที่ดีในการสร้างความเข้าใจ สั่งการ และจงใจกำกับให้แก่สมาชิก โดยในการอำนวยความสะดวกนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการติดต่อประสานงานผ่านระบบโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Line (เปียวาจา) มีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เพื่อนำไปสู่ความรัก และสามัคคีกันเป็นอย่างดีที่จะเกิดขึ้นภายในกลุ่ม (อัตถจริยา) และวางแผนเหมาะสมโดยถือหลักอุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลางไม่เอียงไปด้วยอคติ สามารถติดต่อประสานงานกันเพื่อตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที (สมานัตตา) สอดคล้องกับงานวิจัยของอังกาบ บุญสูง (2559) ได้ศึกษาวิจัย “แนวทางการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์” พบว่า ความสามารถที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของกลุ่มคือมีแกนนำที่เข้มแข็ง มีเป้าหมายชัดเจน เคารพ กฎระเบียบ การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร การทำกิจกรรมร่วมกัน ความรู้สึกเป็นพี่เป็นน้อง ความไว้วางใจใจกันส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันจึงเกิดเครือข่ายขึ้น

5) ด้านการควบคุมการเงินและบัญชี การควบคุมการดำเนินการด้านการเงินและบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ ดังนี้ ควรมีการนำเอาหลักพละ ๕ เป็นเครื่องกำกับควบคุมกันในการควบคุมการเงินและบัญชี ได้แก่ มี

กระบวนการที่ดี ดำเนินการด้วยความโปร่งใส (ศรัทธาพละ) มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ (วิริยะพละ) มีการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบทางบัญชีการเงิน (สมาธิพละ) มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการจัดทำบัญชีการเงิน, ผู้ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีของกลุ่มมีความรู้ความชำนาญด้านการเงินและบัญชี (ปัญญาพละ) มีการควบคุมการใช้จ่ายให้มีความรัดกุมเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ มีหลักฐานทางบัญชีที่ถูกต้องครบถ้วน (สติพละ) สอดคล้องกับงานวิจัยของชมภูนุช หุ่นนาค และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัย “แนวทางการพัฒนาระบบบัญชีของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑลจังหวัดนครปฐม” พบว่าแนวทางในการจัดทำบัญชีประกอบด้วย 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การให้ความรู้ และสนับสนุน ช่วยเหลือในการวางระบบการจดทะเบียนเอกสารข้อมูลทางการเงิน และ 2) การกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบทางบัญชีการเงิน เพื่อเก็บข้อมูล และจัดทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่อง ซึ่งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร จะได้รับประโยชน์จากข้อมูลทางการเงินที่มีความถูกต้อง เชื่อได้ใช้ในการวางแผนในการบริหารงานส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยในครั้งนี้ ทำให้ให้ทราบถึงหลักพุทธธรรม รายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. ด้านการวางแผนการผลิต (Planning) มีการทบทวนปัญหา อุปสรรค และนำผลการตรวจสอบ และประเมินผลแผนไปพัฒนาและปรับปรุงการผลิตให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค (รู้จักเหตุ) การวางแผนมีการกำหนดทิศทางการผลิตที่แน่นอน สามารถนำผลผลิตออกจำหน่ายได้ตามเป้าหมาย (รู้จักผล) มีการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคในการดำเนินการประกอบการวางแผน (รู้จักตน) จัดทำแผนการผลิตระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว (รู้จักกาล) วางแผนที่รัดกุมเหมาะสมกับบริบท และปัจจัยทางการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจของตนเอง (รู้จักประมาณ) จัดทำแผนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (รู้จักบุคคล) จัดทำแผนปฏิบัติงานที่มีความชัดเจนเป็นขั้นตอน และสามารถนำไปปฏิบัติได้ตามบริบทของกลุ่ม (รู้จักชุมชน)

2. ด้านการจัดโครงสร้างกลุ่ม (Organization) มีการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงความต้องการของผู้บริโภคเพื่อปรับโครงสร้างให้มีความเหมาะสม, หัวหน้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความรอบรู้ความสอดคล้อง และความสัมพันธ์ของแผนกต่าง ๆ (มีวิสัยทัศน์) มีโครงสร้างการบริหารของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเกษตรที่ชัดเจน และการแบ่งฝ่ายงานตามภารกิจของกลุ่มอย่างชัดเจน มีการโครงสร้างการบริหารงานเอกภาพ มีผู้มีอำนาจสูงสุดในกลุ่มชัดเจน มีการจัดทำแผนผังองค์กรและติดประกาศไว้อย่างเปิดเผยชัดเจน มีกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้เหมาะสมต่อองค์กร และกำหนดอำนาจหน้าที่ของแต่ละแผนกอย่างชัดเจน (จัดการดี) มีการตำแหน่งและมอบหมายงานตามโครงสร้างของกลุ่มให้แก่สมาชิกตามหลักความรู้ความสามารถ (มีมนุษย์สัมพันธ์)

3. ด้านการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงาน (Staffing) มีการคัดสรรสมาชิกที่มีใจรักในงานเข้าทำงาน เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความราบรื่น (ทำงานด้วยความรัก) มีความอดทนต่ออุปสรรคต่าง ๆ มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติงานตามภารกิจ และหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (ทำงานด้วยความพยายาม) มีการส่งเสริมให้มีการร่วมคิด ร่วมประชุมกัน เพื่อคัดสรรสมาชิกในแต่ละตำแหน่ง และวางแผนกำลังคนเพื่อกำหนดหน้าที่การปฏิบัติงานตามสายการบังคับบัญชาที่กำหนดไว้ (ทำงานด้วยความเอาใจใส่) มีการคัดสรรสมาชิกเข้าทำงานคำนึงถึงความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมกับงาน โดยอาจมีการสรรหาจากคนจากภายนอกกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถตรงกับงาน (Put the right man on the right job) หรือการยึดถือมติการประชุมของกลุ่มเป็นหลักในการคัดสรร (ทำงานด้วยความเข้าใจ)

4. ด้านการอำนวยการ (Directing) มีความโอปอ้อมอารีโดยการให้กำลังใจ ให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการ (โอปอ้อมอารี) มีคำพูดที่ดีในการประชุมประธาน คณะกรรมการสมาชิกเป็นประจำ หรือมีคำพูดที่ดีการการสร้างความเข้าใจ สั่งการ และจูงใจกำกับให้แก่สมาชิก โดยในการอำนวยการควรนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการติดต่อประสานงานผ่านระบบโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Line (วจีไฟเราะ) มีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เพื่อนำไปสู่ความรัก และสามัคคีกันเป็นอย่างดีที่จะเกิดขึ้นภายในกลุ่ม (สงเคราะห์ผู้คน) และวางตนเหมาะสมโดยถือหลัก

อุเบกขา คือ การวางใจเป็นกลางไม่เอียงไปด้วยอคติ สามารถติดต่อประสานงานกันเพื่อตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างทันที่ (วางตนเหมาะสม)

5. ด้านการควบคุมการเงินและบัญชี (Controlling) การควบคุมการดำเนินการด้านการเงินและบัญชีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนการเกษตรในจังหวัดนครสวรรค์ มีแนวทางการบริหารจัดการดังนี้ ควรมีการนำเอาหลักผละ ๕ เป็นเครื่องกำกับควบคุมกันในการควบคุมการเงินและบัญชี ได้แก่ มีกระบวนการที่ดี ดำเนินการด้วยความโปร่งใส (โปร่งใส) มีการจัดทำบัญชีอย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ (ไม่เกียจคร้าน) มีการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบทางบัญชีการเงิน (ตั้งใจทำงาน) มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในการจัดทำบัญชีการเงิน, ผู้ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีของกลุ่มมีความรู้ความชำนาญด้านการเงินและบัญชี (ไม่ขาดประสิทธิภาพ) มีการควบคุมการใช้จ่ายให้มีความรัดกุมเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ มีหลักฐานทางบัญชีที่ถูกต้องครบถ้วน (ไม่ขาดสติ)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรมีการจัดทำนโยบายเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ในการประชุมเพื่อวางแผนร่วมกัน เพื่อกำหนดเป้าหมายและทิศทางของกลุ่มให้ชัดเจน
2. รัฐบาลควรมีการจัดทำนโยบายเพื่อปรับปรุงกฎระเบียบให้มีความยืดหยุ่นด้านโครงสร้าง สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์
3. รัฐบาลควรมีการจัดทำนโยบายเพื่อจัดอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการบริหารทรัพยากรมนุษย์
4. รัฐบาลควรมีการจัดทำนโยบายเพื่อส่งเสริมจัดอบรมให้ความรู้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านการสื่อสาร และประชาสัมพันธ์ที่ดี
5. รัฐบาลควรมีการจัดทำนโยบายเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่เพียงพอในการจัดทำการเงินและบัญชี

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ควรมีการวิจัยปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาการบริหารจัดการ และการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

เอกสารอ้างอิง

- ชมภูนุช หุ่นนาคและคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาระบบบัญชีของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้าน
เกษตรกรมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑลจังหวัดนครปฐม. *วารสารวไลย
อลงกรณ์ปริทัศน์*, 9(1).
- ซัชชนก เตชะวณิช. (2561). บุพปัจจัยความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย. *วารสารวิชาการ
การตลาดและการจัดการ*, 5(1).
- ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์. (2560). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของ
วิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา*. (รายงานวิจัย). ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะ
ศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระราชสิทธิเวที และคณะ. (2562). การส่งเสริมกระบวนการแห่งสัมมาชีพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
ในจังหวัดพิจิตร. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(1).
- รัชณี รูปหล่อและคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจ
ชุมชน. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
ฉบับพิเศษ*(5).
- สัญญา เคนาภูมิ. (2558). แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่จังหวัด
มหาสารคาม. *วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 2(3).
- สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัดนครสวรรค์. (2556). *รายงานข้อมูลวิสาหกิจชุมชนจังหวัด
นครสวรรค์ ประจำปีงบประมาณ 2556*. (อัดสำเนา)
- อังกาบ บุญสูง. (2559). การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมือง
จังหวัดอุตรดิตถ์. *วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*,
2(1).